

ZorgPad Wet- en regelgeving in de zorg

Onder redactie van Anneke Ormel en Machteld van der Veen

Eerste druk

Noordhoff Health

ZorgPad

Wet- en regelgeving in de zorg

ZorgPad

Wet- en regelgeving in de zorg

Auteurs

Natascha Pelgrom
Peter Runhaar

Onder redactie van

Anneke Ormel
Machteld van der Veen

Eerste druk, 2016

Noordhoff Uitgevers

Vormgeving omslag Nu Amsterdam, Amsterdam
Ontwerp binnenwerk G2K, Groningen/Amsterdam
Foto omslag Frank Muller/www.zorginbeeld.nl

© 2016 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise without prior written permission of the publisher.

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de uitgever, ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden op teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave, dan verzoeken wij u contact op te nemen met de uitgever.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is uiterste zorg besteed. Voor informatie die desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich aanbevolen.

ISBN (ebook) 978-90-01-87767-5
ISBN 978-90-01-87265-6
NUR 183
260823

Voorwoord

Wet- en regelgeving in de zorg is een van de vijf theorieboeken van ZorgPad voor het hoger beroepsonderwijs. Naast theorie biedt ZorgPad online interactieve vragen, casuïstiek, praktijksituaties, vaardigheden, video's van verpleegtechnische handelingen gebaseerd op de Vilans protocollen, kennis- en vaardigheidstoetsen en eindopdrachten. Kortom, alles wat je nodig hebt voor je opleiding.

ZorgPad is dé flexibele leeroplossing voor jouw opleiding tot hbo-verpleegkundige. Het lesmateriaal sluit volledig aan bij het opleidingsprofiel 'Bachelor Nursing 2020' en de bijbehorende 'Body of Knowledge & Skills' (BoKS). ZorgPad biedt een doorlopende leerlijn, aansluitend op de beroepspraktijk.

ZorgPad is opgebouwd uit verschillende thema's. Elk thema bevat diverse onderwerpen. Voor elk onderwerp is een 'leerpad' van kleine leereenheden samengesteld. Deze kleine leereenheden noemen we 'leerobjecten'. Voor een leerpad zijn de best passende leerobjecten gekozen aan de hand van drie pijlers: leerdoelen (kennis, inzicht, toepassing, gedrag) onderwerp en doelgroep. Zo ontstaat er een blended leeromgeving, waarin je als startende of ervaren zorgprofessional je kennis en vaardigheden kunt ontwikkelen én bijhouden.

Succes met je opleiding!

Het ZorgPad-team

Pictogrammen

- Definitie
- Tip
- Voorbeeld
- Verwijzing naar website

Inhoud

1 Rechtspositie van zorgvrager en zorgverlener 9

- 1.1 Het Nederlandse rechtssysteem 10
- 1.2 Rechtspositie van de zorgvrager 14
- 1.3 Rechtspositie van de zorgverlener 17

2 Wetten die financiering en verzekering regelen 21

- 2.1 Sociale verzekeringen en voorzieningen 22
- 2.2 Werknemersverzekeringen 23
- 2.3 Volksverzekeringen 25
- 2.4 Sociale voorzieningen 28
- 2.5 Uitvoeringsorganen 30
- 2.6 Omgaan met problemen 32

3 Wetten die eisen stellen aan kwaliteit van de zorg 35

- 3.1 Wat is kwaliteit? 36
- 3.2 De Wet BIG 36
- 3.3 De WGBO 43
- 3.4 Kwaliteitswetten voor zorginstellingen 48
- 3.5 Rechten van zorgvragers 50

4 Borging kwaliteit van zorg 53

- 4.1 De Wet Bopz 54
- 4.2 De Wet Verplichte geestelijke gezondheidszorg (WvGGZ) en de Wet Zorg en dwang (WZD) 60
- 4.3 Terbeschikkingstelling (tbs) 63

5 Werkgerelateerde wetten 67

- 5.1 De Arbowet 68
- 5.2 De arbeidsovereenkomst en belangenbehartiging 71
- 5.3 Medezeggenschap en ondernemingsraad 74

6 Wetten rondom sterven en dood 79

- 6.1 Euthanasie en hulp bij zelfdoding 80
- 6.2 Versterving 82
- 6.3 Abortus 83
- 6.4 De Wet op de orgaandonatie 84
- 6.5 De Wet op de lijkbezorging 86

7 Wet- en regelgeving rondom huiselijk geweld, seksueel misbruik en kindermishandeling 89

- 7.1 Wet- en regelgeving bij huiselijk geweld 90
- 7.2 Wet- en regelgeving bij seksueel geweld en seksueel misbruik 91
- 7.3 Wet- en regelgeving bij kindermishandeling 92
- 7.4 Ouderenmishandeling 95

8 Wetgeving en ethische dilemma's 99

- 8.1 Hoe handel je bij ethische dilemma's? 100
- 8.2 Beroepsgeheim 102
- 8.3 Gewetensbezwaren 105

9 Wetgeving voor bijzondere doelgroepen 109

- 9.1 Recht op goede zorg 110
- 9.2 Wetgeving voor gedetineerden 111
- 9.3 Wetgeving met betrekking tot specifieke situaties voor zorgvragers uit andere culturen 112
- 9.4 Wetgeving met betrekking tot mensen die niet verzekerd zijn 114

Register 116

Verantwoording 118

1

Rechtspositie van zorgvrager en zorgverlener

- 1.1 Het Nederlandse rechtssysteem 10
- 1.2 Rechtspositie van de zorgvrager 14
- 1.3 Rechtspositie van de zorgverlener 17

Intro

Zowel zorgvragers als ook zorgverleners hebben rechten en plichten. Het gaat daarbij om heel uiteenlopende onderwerpen, van het recht om zelf je zorgverlener te kiezen tot regels over de handelingen die een zorgverlener mag verrichten. Dit hele stelsel van wetten is ingebed in het Nederlandse rechtssysteem.

Mevrouw Janssen

Verpleegkundige Eelke komt te laat op de cardiologieafdeling in het ziekenhuis aan. 'Sorry dat ik te laat ben', verontschuldigt ze zich bij haar collega's. Ze leest snel de rapportages door en maakt aantekeningen voor zichzelf. Vandaag heeft ze onder andere de zorg voor mevrouw Janssen, een tachtigjarige dame die al voor de derde keer dit jaar is opgenomen met hartfalen. Eelke heeft haar al een paar keer eerder op de afdeling gezien in het afgelopen jaar. Mevrouw Janssen heeft last van extreem overgewicht, wat haar hartprobleem niet ten goede komt. Eelke maakt snel een werkaantekening dat mevrouw 'te dik' is en ook iets aan haar 'luiheid' moet doen. Eelke zal haar aanmelden voor de bewegingstherapie. Terwijl Eelke de rapportagemap opruimt, schuift ze per ongeluk haar blaadje met werkaantekeningen in de map. Als ze de map meeneemt naar de kamer van mevrouw Janssen, vraagt deze Eelke gelijk of ze haar dossier mag inzien. Eelke geeft haar de map terwijl ze ondertussen wegloopt om de medicijnkar te pakken. Als ze terugkomt zegt mevrouw Janssen plots: 'Wat is dit? Ik ga een klacht indienen over u!' Mevrouw Janssen heeft Eelkes aantekeningen gelezen.

1.1 Het Nederlandse rechtssysteem

Er gelden diverse regels voor zorgvragers en zorgverleners in Nederland. Deze regels liggen vast in het Nederlandse recht. Om dit goed te begrijpen, behandelen we eerst een aantal begrippen over het Nederlandse recht.

1 Nederlandse rechtsstaat

Nederland is een **democratische rechtsstaat**. We zijn een democratisch land, omdat wij als burgers kiezen wie het land regeert. En we zijn een rechtsstaat omdat iedereen zich moet houden aan het Nederlands recht, zowel de burgers als de overheid.

Al eeuwen geleden werd door de Franse filosoof en jurist De Montesquieu de zogenaamde Trias Politica bedacht: de scheiding der machten. Het belangrijkste idee achter de scheiding der machten is dat in een democratische rechtsstaat voorkomen moet worden dat de macht in één hand is. Als de staat of de overheid alle macht heeft, kan die macht misbruikt worden. Daarom zijn in een rechtsstaat de belangrijkste taken van de overheid over drie machten verdeeld. Zie in de tabel 'Drie machten' hoe deze taken verdeeld zijn.

Drie machten

	Wat is het?	Wie heeft deze macht?
Wetgevende macht	Regels maken	Eerste en Tweede Kamer Regering Gemeenteraad en Provinciale Staten
Uitvoerende macht	Regels uitvoeren	Regering Lokaal bestuur Politie Openbaar Ministerie (OM)
Rechterlijke macht	Conflicten beslechten	Rechtspraak en de Hoge Raad

Bron: www.rechtspraak.nl

De Grondwet

De Grondwet is een bijzondere wet waarin twee soorten regels zijn vastgelegd:

- De regels over de inrichting van het bestuur van het land. Zo staat bijvoorbeeld in de Nederlandse Grondwet dat het land wordt bestuurd door de Rijksoverheid, provincies en gemeenten.
- De grondrechten van de burgers van een land. Grondrechten zijn vrijheden en aanspraken die de burger heeft ten opzichte van de overheid. Voorbeelden van grondrechten die vastliggen in de Nederlandse Grondwet zijn: de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.

Vrijheid van meningsuiting is de vrijheid van burgers om hun mening en overtuiging te laten horen, zonder dat de overheid dit vooraf controleert.

Meer informatie over de Grondwet is te vinden op www.denederlandsegrondwet.nl.

Figuur 1 Artikel 1 van de Nederlandse Grondwet.

De rechtspraak

Alle wetten en regels die vastliggen moeten worden gehandhaafd, dat wil zeggen toegepast in de praktijk. Meestal gaat dat vanzelf, maar als er conflicten ontstaan is het soms nodig deze voor te leggen aan een rechtbank. De rechter past in zo'n geval de algemene regel of wet toe op een bepaalde situatie. Daarna bepaalt de rechter wie gelijk heeft. Rechters zijn in Nederland onafhankelijk en onpartijdig.

De organisatie van de **rechtspraak** is hiërarchisch, het heeft een bepaalde volgorde:

- 1 De rechtbank
- 2 Het gerechtshof
- 3 De Hoge Raad

Mensen die in een rechtszaak belanden komen terecht bij de rechtbank. Als een van de partijen het oneens is met de uitspraak van de rechter bij de rechtbank kan hij in hoger beroep gaan bij het gerechtshof. Ook tegen de uitspraak van het gerechtshof kan een van de partijen in beroep gaan, namelijk bij de Hoge Raad.

Rechtsgebieden

Er zijn drie rechtsgebieden:

- 1 Het **civiel recht** bevat regels tussen burgers of organisaties onderling. Een voorbeeld van civiel recht zijn de regels tussen werkgevers en werknemers. Als een werknemer en een werkgever een conflict hebben, mag een werkgever een werknemer niet zomaar ontslaan.
- 2 Het **bestuursrecht** bevat regels tussen burgers of organisaties tegenover de overheid. In het bestuursrecht is bijvoorbeeld vastgelegd dat je als werknemer belasting moet betalen aan de overheid. De overheid gebruikt dit geld bijvoorbeeld om onderwijs te betalen en wegen aan te leggen.
- 3 In het **strafrecht** is bepaald welk gedrag van burgers of organisaties niet is toegestaan en daarom strafbaar is. Als burger mag je bijvoorbeeld niet

Figuur 2 Vrouwe Justitia wordt altijd afgebeeld met een weegschaal en een zwaard en soms ook met blinddoek. Deze voorwerpen staan symbool voor rechterlijke taken.

autorijden onder invloed van een te hoge hoeveelheid alcohol. Je bent strafbaar als je dat wel doet.

2 Mogelijkheden van rechtshulp en rechtsbijstand

Rechtspraak kan alleen goed werken als mensen in de gelegenheid worden gesteld om ook daadwerkelijk te procederen. Procederen houdt in dat er een rechtszaak wordt gevoerd. Een rechtszaak beginnen kan al snel hoge kosten met zich meebrengen. Om te zorgen dat mensen een rechtszaak kunnen voeren, dus kunnen procederen, is in de Grondwet het recht op rechtsbijstand opgenomen.

Rechtsbijstand

Dat recht op rechtsbijstand houdt in dat mensen een beroep kunnen doen op een door de overheid betaalde juridisch geschoolde raadsman of advocaat, als ze niet in staat zijn die zelf te betalen. Dit recht is uitgewerkt in de

Wet op de rechtsbijstand.

Mensen hebben alleen recht op gesubsidieerde, door de overheid betaalde, rechtsbijstand als hun inkomen lager is dan een bepaald bedrag. In 2015 ging het om € 25.800 (voor alleenstaanden) of € 36.400 (voor gehuwden, samenwonenden en eenoudergezinnen met een minderjarig kind). Bovendien mag het eigen vermogen niet hoger zijn dan een bepaald bedrag. In 2015 gold hier een grens van € 21.330 per persoon. Afhankelijk van de hoogte van het inkomen moet een eigen bijdrage worden betaald.

Als je in een civiele zaak een beroep wilt doen op rechtsbijstand kun je gebruikmaken van het Juridisch Loket. Zo'n Juridisch Loket is gevestigd in dertig steden. De medewerkers van het Juridisch Loket kunnen advies geven over de aanpak van een probleem. Ze kunnen bijvoorbeeld aanraden of het zinvol is een naar een advocaat te gaan. En als dat nodig is, doorverwijzen naar een advocaat.

Meer informatie over het Juridisch Loket is te vinden op www.juridischloket.nl.

Voor mensen die niet in aanmerking komen voor rechtsbijstand van de overheid, bestaat de mogelijkheid om een rechtsbijstandsverzekering af te sluiten.

Mediation

Bij juridische conflicten wordt steeds vaker gebruikgemaakt van bemiddeling, in plaats van procederen. Dit noemen we mediation. Bij **mediation** proberen partijen samen uit een probleem te komen onder begeleiding van een mediator. Mediation kan bijvoorbeeld worden toegepast bij een arbeidsconflict. Uitgangspunt en voorwaarde bij mediation zijn dat beide kanten samen willen kijken naar een mogelijke oplossing.

Het grote voordeel van mediation is dat een conflict veel sneller en goedkoper kan worden opgelost. Een rechtszaak kost veel geld en dat is bij mediation niet zo. Onderzoek toont bovendien aan dat mediation vaak leidt tot een uitkomst waar beide partijen tevreden over zijn dan de uitkomst van een rechtszaak. Dat komt vooral omdat bij mediation beide partijen zelf tot een oplossing moeten komen.

Ook bij de stap naar mediation kan het Juridisch Loket adviseren.

1.2 Rechtspositie van de zorgvrager

Het is natuurlijk heel belangrijk dat de zorgvrager goede, betrouwbare zorg ontvangt. Je kunt daarbij denken aan allerlei onderwerpen, zoals privacy, zelfbeschikking en kwaliteit van zorg. Er zijn verschillende wetten waarin de rechten en plichten (rechtspositie) van de zorgvrager zijn vastgelegd.

1 Relatie tussen de zorgvrager en de zorgverlener

Zorgvragers zullen zich vaak niet bewust zijn van het feit dat zij een **geneeskundige behandelingsovereenkomst** sluiten als zij een arts om medische hulp vragen en als die arts vervolgens besluit de zorgvrager te behandelen.

In een geneeskundige behandelingsovereenkomst staan de rechten en plichten voor de zorgverlener en zorgvrager vanaf de start van de behandeling of het onderzoek. Zo heeft de zorgvrager bijvoorbeeld onder andere de plicht om de zorgverlener voldoende te informeren.

De geneeskundige behandelingsovereenkomst is vastgelegd in de Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO). Je kunt meer lezen over de WGBO in het thema 'Wet- en regelgeving in de zorg', onderwerp 'Wetten die eisen stellen aan de kwaliteit van de zorg'.

2 Patiëntenrecht

Patiëntenrecht is een begrip dat vooral vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw wordt gebruikt. Voor die tijd was het gebruikelijk dat de zorgverlener, bijvoorbeeld een arts of verpleegkundige, bepaalde wat er gebeurde. Inmiddels is de zorgvrager mondiger geworden. Het is gewoon dat een zorgverlener de zorgvrager informeert over de diagnose en met hem of haar overlegt over de behandeling. De rechten en plichten van zorgvragers werden vastgelegd in de WGBO en andere wetten.

Het recht om zelf een zorgverlener te kiezen

Mensen hebben in principe het recht om zelf een zorgverlener te kiezen. Dat betekent dat ze ook het recht hebben om van zorgverlener te veranderen.

Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) wil de kwaliteit van zorginstellingen beter zichtbaar te maken. Zo moeten zorgvragers de mogelijkheid krijgen om betere keuzes te maken en mee te beslissen over hun behandeling.

Met www.kiesbeter.nl vindt de zorgvrager informatie waarmee het gemakkelijker is eigen keuzes te maken. Deze website met informatie over de kwaliteit van het zorgaanbod is ontwikkeld door de overheid.

Het recht om een second opinion te vragen

Als een zorgvrager twijfelt aan de diagnose van een arts of bijvoorbeeld informatie wil hebben over mogelijke alternatieve behandelingen kan hij of zij een second opinion aanvragen. Een **second opinion** is een oordeel van een andere deskundige dan de behandelend arts. Zorgvragers hebben het recht zo'n second opinion te vragen. Voor een second opinion is een verwijzing van de behandelend arts nodig. Deze arts is verplicht aan dit verzoek te voldoen. Hij kan alleen weigeren als hij daarvoor zwaarwegende argumenten heeft, die hij gemotiveerd kan onderbouwen.

Een second opinion brengt kosten met zich mee die in een aantal gevallen vergoed worden door de ziektekostenverzekering. Iedere verzekering heeft hiervoor eigen regels.

- Mevrouw Van Beek heeft twijfels over de lekkende eczeemplek op de rug van haar tweejarige dochter. Ze zijn al twee keer bij de dermatoloog geweest. De specialist denkt aan de zogeheten moedervlek van Meyerson en schrijft beide keren een hormooncrème voor. Tot nu toe hebben deze crèmes niet geholpen. Mevrouw Van Beek vertrouwt het oordeel van haar dermatoloog niet en maakt een afspraak voor een 'second opinion' bij een andere dermatoloog. Ze hoopt dat deze tweede arts met een andere en betere diagnose komt en dus ook met een betere behandeling.

Het recht op informatie

Zorgvragers hebben recht op alle informatie die ze nodig hebben over een medische behandeling of medisch onderzoek, om een goede keuze te kunnen maken. Dit betekent dat de behandelend arts de zorgvrager moet vertellen:

- wat hij volgens hem of haar mankeert (de diagnose);
- hoe de behandeling verloopt;
- of verder onderzoek nodig is;
- wanneer en hoe hij de uitslag van een onderzoek te horen krijgt;
- wat de eventuele risico's van het onderzoek of de behandeling zijn;
- wat de vooruitzichten na de behandeling zijn;
- hoe hij zelf kan bijdragen aan een goed resultaat van de behandeling;
- of en wanneer hij moet terugkomen.

Bron: www.rijksoverheid.nl

- Zie voor meer informatie over de rechten van de zorgvrager: www.rijksoverheid.nl, thema 'patiëntenrecht en cliëntenrecht'.

Een zorgvrager kan overigens ook informatie weigeren. Het gaat hier dus om een 'recht op niet-weten'. Stel dat iemand niet alle details wil horen over (de gevolgen van) een aandoening, dan moet de zorgverlener dit respecteren. Als door deze weigering gevaar ontstaat voor de zorgvrager of voor derden, dan zal de zorgverlener toch genoodzaakt zijn de minimaal noodzakelijke informatie te geven.

Het recht op inzage in het medisch dossier

Zorgvragers hebben het recht hun medisch dossier in te zien. Het gaat dan bijvoorbeeld om inzage in de diagnose, operatieverslagen of het verslag dat verpleegkundigen en verzorgenden bijhouden over de verpleging van een zorgvrager. Iedereen van twaalf jaar en ouder kan een verzoek voor inzage indienen bij de arts of de zorginstelling. Naast inzage kan een zorgvrager ook een verzoek doen om wijziging van de gegevens als deze aantoonbaar onjuist of onvolledig zijn.

Familieleden van een zorgvrager mogen alleen het dossier inzien na een schriftelijke machtiging van degene op wie het dossier betrekking heeft. Ouders en wettelijke vertegenwoordigers van kinderen onder de 12 jaar mogen het dossier van hun kind inzien. Als de kinderen tussen de twaalf en

zestien jaar zijn, kunnen ouders en wettelijke vertegenwoordigers het dossier alleen inzien na toestemming van hun kind.

Een arts kan een verzoek tot inzage in het medisch dossier alleen weigeren als hij kan aantonen dat dit schadelijk is voor de privacy van een ander.

Het recht om toestemming voor onderzoek of behandeling te weigeren

Artikel 11 van de Grondwet luidt: 'Ieder heeft, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen, recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam'.

Dit artikel betekent dat iemand in principe niet tegen zijn wil behandeld mag worden. Hij mag behandeling dus weigeren. De arts moet zo'n weigering respecteren. Hij heeft wel de plicht om de betrokkene goed te informeren over de medische gevolgen van het weigeren van de behandeling.

Er is één uitzondering: in een noodsituatie mag een arts wél zonder toestemming van de betrokkene behandelen. De arts zal dan meestal niet op de hoogte zijn van de wensen van de betrokkene.

- ! Mensen op hoge leeftijd hebben tegenwoordig vaak een 'niet-reanimeren-verklaring' of -penning. Daarmee geven ze aan dat ze niet gereanimeerd willen worden als er – bijvoorbeeld – sprake is van een hersenbloeding.

Klachtrecht

Het kan natuurlijk voorkomen dat een zorgvrager ontevreden is over een behandeling. In dat geval heeft hij het recht om een klacht in te dienen. Uitgangspunt is dat de zorgvrager zijn klacht eerst neerlegt bij de zorgverlener waarop de klacht betrekking heeft en/of bij een klachtenfunctionaris van de instelling waar de zorgverlener werkzaam is.

Mocht blijken dat beide partijen niet tot een goede oplossing kunnen komen, dan kan de zorgvrager een klacht indienen bij een klachtencommissie van de organisatie waarbij de zorgverlener werkt. Ook kan een klacht worden ingediend bij een (tucht)rechtelijke instantie.

Het recht op privacy

In de gezondheidszorg is het respecteren van de persoonlijke levenssfeer niet altijd eenvoudig. Zorgverleners beschikken vaak over een enorme hoeveelheid informatie over de zorgvrager. Die informatie is voor een deel vastgelegd in patiëntendossiers, maar bevindt zich voor een deel ook in de hoofden van de zorgverleners.

Zorgvragers hebben er recht op dat hun privacy zo veel mogelijk wordt gewaarborgd. Ze moeten ervan op aan kunnen dat zij alle noodzakelijke informatie die nodig is voor zo goed mogelijke zorg op een 'veilige' manier kunnen geven. Dat betekent dat de zorgverlener zeer zorgvuldig met deze informatie omgaat. De zorgverlener moet er voor zorgen dat die gegevens niet buiten de vertrouwensrelatie tussen zorgvrager en zorgverlener terechtkomen. De zorgverlener is verplicht om te zwijgen over alles wat haar als geheim is toevertrouwd of wat in vertrouwen tot haar is gekomen in de uitoefening van haar beroep. De zwijgplicht van de zorgverlener is van groot maatschappelijk belang.

Er bestaat een aantal vormen van privacy:

- 1 Lichamelijke privacy; dit houdt onder meer in dat vragen en lichamelijk onderzoek zich moeten beperken tot datgene wat noodzakelijk is voor een diagnose of een behandeling.
- 2 Ruimtelijke privacy; dit houdt in dat de zorgverlener ervoor zorgt dat onderzoek of een behandeling plaatsvindt op zodanige wijze dat derden er niets van zien of horen. Derden mogen zonder toestemming van de zorgvrager ook niet bij een behandeling of onderzoek aanwezig zijn. Dit geldt ook voor stagiaires, artsen in opleiding enzovoort. In de langdurige zorg (verpleeghuis of woonvoorziening voor mensen met een verstandelijke beperking) betekent ruimtelijke privacy ook dat je je als verpleegkundige realiseert dat je de woonruimte van de zorgvrager betreedt als je hem of haar komt helpen.
- 3 Privacy van geregistreerde gegevens; zorgverleners zijn verplicht om een patiëntendossier bij te houden. Voor het bijhouden van het dossier en het verstrekken van gegevens bestaan duidelijke eisen, die in de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) en de Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO) zijn vastgelegd (zie ook het thema 'Wet- en regelgeving in de zorg', onderwerp 'Wetten die eisen stellen aan kwaliteit van de zorg'). Zorgverleners of instellingen moeten een privacy-reglement hebben, waarin vermeld staat wie toegang tot de gegevens heeft en op welke wijze de gegevens worden bewaard.

Mevrouw Lindeboom is opgenomen in een centrum voor geriatrische revalidatiezorg nadat zij geopereerd is aan haar knie. Zij volgt een revalidatieprogramma dat erop gericht is dat zij zich weer thuis kan redden. Mevrouw Lindeboom woont zelfstandig in het appartement waar zij tien jaar geleden naartoe is verhuisd met haar man. Haar man overleed drie jaar geleden. Ze moet erg wennen aan de manier waarop de verpleegkundigen 's ochtends haar kamer binnenkomen. Ze kloppen wel, maar wachten haar antwoord niet af. Ze spreekt op de derde dag van haar verblijf af dat de medewerkers van het centrum pas haar kamer binnenkomen nadat zij antwoord heeft gegeven.

1.3 Rechtspositie van de zorgverlener

Net als de rechten en plichten, oftewel de rechtspositie, van de zorgvrager, kent ook de rechtspositie van de zorgverlener veel aspecten. Ditzelfde geldt voor studenten verpleegkunde die stage lopen.

1 Recht op eigen beslissingen

Een belangrijk recht dat je als zorgverlener hebt, is het recht om je eigen beslissingen te nemen op basis van je deskundigheid en overtuiging. Dit betekent dat je niet zonder meer hoeft te doen wat de zorgvrager je vraagt. Als zorgverlener mag je weigeren een behandeling of onderzoek uit te voeren, als je vindt dat dit medisch niet noodzakelijk is.

2 Wetgeving rondom de rechtspositie van de zorgverlener

Op een aantal specifieke onderwerpen die te maken hebben met de rechtspositie van de zorgverlener gaan we elders in dit thema in. We volstaan daarom hier met een verwijzing naar deze onderwerpen.

De Wet BIG

De Wet BIG waarin de voorbehouden handelingen zijn opgenomen, bespreken we uitgebreid in het thema 'Wet- en regelgeving in de zorg', onderwerp 'Wetten die eisen stellen aan de kwaliteit van de zorg'. De Wet BIG gaat ook in op de verschillende mogelijkheden om het gedrag van de zorgverlener te corrigeren, zoals het tuchtrecht. Hieronder valt onder meer de BIG-geregistreerde verpleegkundige.

-
Het tuchtrecht heeft tot doel de kwaliteit van de beroepsuitoefening in de gezondheidszorg te toetsen. Als een cliënt van mening is dat er tijdens een behandeling iets is misgegaan, kan deze daarover een klacht indienen bij een tuchtcollege. De tuchtregels staan in de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (Wet BIG).

Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO)

In het thema 'Wet- en regelgeving in de zorg', onderwerp 'Wetten die eisen stellen aan de kwaliteit van de zorg' wordt ook de Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO) besproken. Deze wet gaat in op de 'beroepsinhoudelijke' rechten en plichten die je als zorgverlener hebt in relatie met de zorgvrager.

Wetgeving en werk

Alle wetten en regels die betrekking hebben op werk vatten we samen onder het begrip arbeidsrecht. Bij arbeidsrecht gaat het niet alleen om wetgeving vanuit de overheid. We vinden arbeidsrecht bijvoorbeeld ook terug in de regels die gelden op grond van een collectieve arbeidsovereenkomst (cao).

Wetgeving rondom werk en de relatie tussen werkgever en werknemer behandelen we in het thema 'Wet- en regelgeving in de zorg', onderwerp 'Werkgerelateerde wetten'. Hierin wordt onder meer de Arbowet besproken.

Wetgeving rondom ethische thema's

Ethische thema's rondom zwijgplicht en verschoningsrecht en het recht om een beroep te doen op gewetensbezwaren bespreken we in het thema 'Wet- en regelgeving in de zorg', onderwerp 'Wetgeving en ethische dilemma's'.

3 Beroepsaansprakelijkheid

Als een zorgverlener een fout maakt tijdens het werk kan een zorgvrager daardoor schade oplopen. Een fout kan ontstaan door onzorgvuldig handelen. Of doordat bepaalde handelingen niet worden gedaan. In deze situaties kan een zorgverlener door de zorgvrager aansprakelijk worden gesteld voor de gevolgen van de gemaakte fouten.

-
Tim werkt in een middelgrote instelling voor mensen met een verstandelijke beperking. De laatste tijd heeft hij zijn aandacht niet helemaal bij zijn werk. Zo heeft hij twee keer achter elkaar Jaap, een van de bewoners, de verkeerde medicijnen toegediend. Daardoor kon Jaap niet mee met het jaarlijkse uitje van de groep. Als schadevergoeding eisen de ouders van Jaap dat hun zoon alsnog een dagje mee uit genomen wordt. Zij kunnen naar de rechter stappen met deze eis. Niet Tim, maar de organisatie zal aansprakelijk gesteld worden. De organisatie is immers verantwoordelijk voor de zorg die ze leveren.

De zorgverlener is verantwoordelijk voor de schade die is ontstaan door de fouten die hij of zij gemaakt heeft. De zorgverlener moet deze schade vergoeden. Dit is de civielrechtelijke aansprakelijkheid.

Daarnaast is er de strafrechtelijke aansprakelijkheid. Het gedrag van de zorgverlener is strafbaar en hij of zij wordt daarvoor gestraft met een boete of een vrijheidsstraf. Overigens komt strafrechtelijke aansprakelijkheid voor beroepsfouten alleen in zeer ernstige situaties voor. Denk hierbij aan dood of zwaar lichamelijk letsel door schuld.

Als er sprake is van fouten door een verpleegkundige, dan zal de zorgvrager doorgaans niet de verpleegkundige persoonlijk aansprakelijk stellen, maar de werkgever. Dat is bijvoorbeeld het ziekenhuis waar de verpleegkundige werkzaam is. Omdat het soms om grote bedragen gaat, zijn werkgevers in de zorg verzekerd tegen de risico's wanneer ze aansprakelijk worden gesteld.

4 Rechtspositie stagiaires

Als student ga je tijdens je opleiding als leerling werken of als stagiaire stage lopen. Je rechten en plichten zijn meestal vastgelegd in een **leer-arbeidsovereenkomst** (leerlingen) of in een **stageovereenkomst** (stagiaires).

De algemene regels voor stagiaires en leerlingen zijn vastgelegd in de cao, de collectieve arbeidsovereenkomst. Heb je bijvoorbeeld recht op een vergoeding als je stage loopt? Mag je op onregelmatige tijden werken? Je kunt dit nalezen in de cao die voor jouw branche geldt. Een algemeen ziekenhuis heeft bijvoorbeeld een andere cao dan de gehandicaptenzorg. Je kunt de tekst van de cao nalezen op internet.

Daarnaast zijn veel van je rechten en plichten als stagiaire of leerling vergelijkbaar met die van de werknemers in de organisatie. Dat geldt bijvoorbeeld voor de regels over werk- en rusttijden en ook voor de Arbowet.

Meer informatie over de cao voor stagiaires kun je vinden op: www.ggz nederland.nl, www.vgn.nl en www.fnv.nl, waarna je 'sector en cao' aanklikt.